

viewpoints is made. Different approaches to the definition readiness to the international professional activity are treated. It is defined that readiness to the international professional activity is one of the main conditions of the successful execution of future lawyers their future professional duties. Besides, the demands to the specialists are foregrounded, they include the ability to work with international documentation and foreign partners. The essential attention is dedicated to the abilities of specialists to demonstrate their readiness for successful realization of their best knowledge and professional skills in the conditions of competence. The features, which show international professional competence, are characterized, they create competitive sphere in the labor market and contributes professional self-realization and career development. In the process of investigation the definition «readiness to the international activity» is defined. Also it is considered the conceptual basics of forming the future lawyer's readiness to the complementation of their international professional activity.

Key words: readiness, international activity, future lawyers, professional activity, international law, foreign specialists, foreign competence, professional self-realization.

Дата надходження статті: «25» квітня 2019 р.

УДК 377.1 + 374.14+ 371.671 Ключковська І. М., Козловська І. М., Якимович Т. Д.*
СУЧАСНИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗНАНЬ

Стаття присвячена проблемі інтеграції фундаментальних знань у закладах вищої освіти. Обґрунтовано методологічні аспекти формування фундаментальних знань. Інтегративний підхід до навчального процесу відрізняється від інших підходів тим, що встановлення зв'язків між знаннями повинно йти не від перебудови чинних навчальних планів і програм, а шляхом дидактичного обґрунтування та перетворення реально існуючих зв'язків між поняттями, явищами, науками тощо. Інтеграція сприяє подоланню розрізненості фундаментальних знань, у значній мірі усуває невміння оперувати новими знаннями, а також може призвести до значного скорочення загального обсягу змісту фахової освіти за рахунок розвантаження навчальних програм.

Обґрунтовано теоретико-методологічні основи створення інтегративного підручника. Показано, що такий підручник відіграє роль найповнішого джерела інформації. Провідною ідеєю у визначенні сутності інтегративного підручника є те, що інтеграція в побудові підручника є наскрізною й багатоаспектною. Іншими словами, інтеграція стосується не лише змісту підручника, але усіх його функцій і структурних елементів. Виокремлено основні функції інтегративного підручника: інформаційну, розвивальну, комунікативну, мотиваційну, систематизуючу тощо. Розроблено принципи структурування змісту інтегративного підручника. Базовими підходами до структурування фундаментальних знань в інтегративному підручнику є структурний, системний, діяльнісний, комунікативний, синергетичний та диференційований. Зроблено висновок про те, що використання інтегративного підходу для структурування фундаментальних знань та їх виклад в інтегративному підручнику дозволяє підвищити рівень навчального процесу, поліпшує якість засвоєння знань.

Ключові слова: інтегративний підручник, навчальний процес; фундаментальні знання, інтегративний підхід, структурування знань, інтеграція знань.

Сучасна наука характеризується наявністю комплексних досліджень, розвитком суміжних наук, переходом від вузькопредметного до проблемного підходу. Вузька спеціалізація у свій час призвела до односторонності досліджень, їхньої ізоляції від інших галузей знань, до зростання складності та різноманітності практичних проблем. Саме тому інтеграційні процеси є природною протиположністю процесам диференціації

*© Ключковська І. М., Козловська І. М., Якимович Т. Д.

та спеціалізації. Якщо в минулому майже кожній дисципліні відповідав свій об'єкт пізнання, то зараз один і той же об'єкт, як правило, досліджується багатьма науками. Об'єктами дослідження стають складні динамічні системи, перенасичені внутрішніми й зовнішніми зв'язками, які неможливо вивчати методами лише окремих наук. Основними напрямками розвитку сучасної освіти є фундаменталізація, інтеграція, наступність, індивідуалізація, продуктивна співпраця тощо. Очевидно, що неминучим є відображення цих процесів також і в освітніх системах. До таких систем відносяться й педагогічні системи.

Низка науково-педагогічних праць присвячена дослідженню інтеграції знань процесів у професійній освіті (С. Гончаренко, Г. Дутка, К. Колесіна, Р. Гуревич, Ю. Дік, В. Максимова, К. Чапаєв, І. Пастирська, О. Стечкєвич, Л. Сліпчишин) та ін. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки ґрунтовно досліджуються основи теорії підручника (Р. Арцишевський, В. Беспалько, М. Бурда, Д. Зуєв, Я. Кодлюк, О. Ляшенко, В. Редько), зокрема підручника іноземної мови (М. Гадайчук, О. Литвинюк, О. Нінецька, В. Плахотник, Н. Складенко,); проблеми інтеграції та інтегративного підручника (І. Задорожнюк, І. Козловська, Ю. Стиркіна, В. Харитонов), а також особливості освіти в умовах діаспори (В. Євтух, В. Кемінь, П. Кононенко, М. Лещенко, І. Руснак та ін.). Водночас, незважаючи на інтенсивне дослідження цієї проблеми, ще недостатня увага приділяється такому важливому аспектові, як розбудова теоретико-методологічних основ інтегративного підручника. Водночас інтегративний підхід до формування фундаментальних знань досліджувався лише в окремих аспектах, що й зумовило вибір тематики цієї статті.

Метою статті є обґрунтування теоретичних положень інтегративного підходу до структурування фундаментальних знань та теоретико-методологічних основ створення інтегративного підручника.

Підручник як ядро навчальної літератури відображає основні освітні тенденції сьогодення. Однією із причин сучасного недостатнього рівня впровадження теоретичних положень щодо написання підручників нового типу є складність сприйняття та аналізу суті його компонент з позицій інтегративності.

Структурування змісту інтегративного підручника передбачає аналіз підручників та виявлення їхнього сучасного стану, визначення особливостей структурування змісту підручників, обґрунтування можливостей інтегративного підходу до такого структурування, а також розроблення авторських навчальних програм [2, с. 60].

Першим етапом теоретичного обґрунтування інтеграції фундаментальних знань є аналіз змісту навчальних планів, програм і самого навчального матеріалу фундаментальних дисциплін із метою відбору споріднених понять, які ще розрізнені, але в ідеальному варіанті створюють цілісну систему. Низка недоліків у навчальному процесі закладів освіти різних рівнів: односторонній підхід до вивчення окремого навчального предмета, надмірне акцентування на його специфічності, обмеженість викладання в межах одного предмета, паралелізм і дублювання навчального матеріалу, існування бар'єрів між окремими навчальними дисциплінами - походять не від недоліків самого навчального процесу, а зумовлені, на нашу думку, використанням дидактичних систем, які сформувалися в минулих століттях за суттєво інших, ніж сьогодні, умов [1, с. 103].

На практиці часто виводяться спочатку дидактичні еквіваленти наук та елементи фундаментальних знань про певні явища, процеси чи технології, складаються навчальні програми, а тоді наводяться міжпредметні зв'язки між ними [5, с. 24]. Більшість реформ в освіті стосується, як правило, перерозподілу структури й змісту фундаментальних знань, доповнення чи скорочення обсягу навчального матеріалу, удосконалення форм та методів навчання. Проте низька ефективність цих заходів вказує на необхідність проведення більш глибокого аналізу навчального процесу, перегляду не лише його

«видимої частини», а й побудови сучасних технологій навчання, ґрунтуючись на їх методологічному аналізі.

Інтеграція пов'язана з рядом інших наукових понять, з якими її часто безпідставно ототожнюють, що веде до ускладнень, яких можна було би уникнути. До таких понять належать взаємодія, взаємозв'язок, взаємопроникнення, цілісність, системність, єдність, синтез, субординація, узагальнення тощо. Інтеграція не зводиться до жодного з цих понять, але більшість з них характеризують інтеграцію з якоїсь однієї чи кількох сторін. Поняття інтеграції вживається для характеристики процесів взаємодії раніше розрізнених елементів певної сукупності знань. Вона виникає лише тоді, коли раніше розрізнені елементи мають об'єктивні передумови для їх об'єднання шляхом синтезу [7, с. 18]. Необхідною суттєвою умовою інтеграції є також і те, що в результаті цього утворюється система, яка володіє властивостями цілісності.

Складність і багатоаспектність процесу інтеграції, а також різноманітність його форм пов'язані також з тим, що цей процес не зводиться тільки до одного предмета чи рівня. Наприклад, предметом інтеграції можуть бути й компоненти емпіричного рівня, і високі рівні систематизації фундаментальних знань. Виділення суттєвих загальних ознак інтеграції пов'язане з вирішенням питання про його обсяг і зміст. Необхідною умовою інтеграції є також методологічна сумісність знань, ідей тощо.

Суть інтегративного підходу до навчального процесу відрізняється від інших підходів, (наприклад, міжпредметного) тим, що встановлення зв'язків між знаннями повинно йти не від перебудови чинних навчальних планів і програм, а шляхом дидактичного обґрунтування та перетворення реально існуючих зв'язків між поняттями, явищами, науками тощо.

Інтеграція знань розвивається не лише між різними науками, наукою та виробництвом, але й в структурі знань окремої науки. Інтеграція знань забезпечує сумісність наук завдяки загальній методології, універсальним логічним прийомам сучасного мислення тому вивчення форм і способів інтеграції, її детальне наукове дослідження та аналіз її перспективи є однією з проблем сьогодення, особливо при використанні її універсальних властивостей в організації оптимального навчального процесу сучасної школи.

Інтеграція є засобом формування цілісної системи фундаментальних знань. Важливість проблеми інтеграції знань пов'язана також із тим, що на сучасному етапі необхідно не лише раціонально використовувати природні ресурси, але й створювати нові матеріали й технології, використовуючи найновіші досягнення науки.

Інтеграція сприяє подоланню розрізненості фундаментальних знань, значною мірою усуває невміння оперувати новими знаннями, а також може привести до значного скорочення загального обсягу змісту фахової освіти за рахунок розвантаження навчальних програм [4, с. 32]. Інтеграція фундаментальних знань у різних видах, формах та на різних рівнях повинна зайняти важливе місце в системі освіти. Таким чином, принципово неможливо побудувати дидактичну теорію «знизу», тобто шляхом методичного удосконалення традиційних форм та змісту навчання.

У вирішенні проблеми інтеграції фундаментальних знань важливе місце посідає визначення змісту знань, рівня інтеграції, її масштабності [3, с. 41]. У зв'язку з відсутністю наукового обґрунтування елементів інтеграції в чинних навчальних планах та програмах, на сучасному етапі досить складною проблемою є вибір навчального матеріалу, який має об'єктивні підстави для інтеграції. тому в практиці роботи викладачів переважають низькі рівні інтеграції знань (міжпредметні зв'язки), для встановлення яких достатньо проаналізувати зміст навчальних предметів і виявити пов'язані між собою факти, дії, об'єкти тощо. При вивченні зв'язків і відношень між знаннями основними критеріями ми уважали кореляцію, яка рівна нулю, коли поняття несумісні (не перетинаються ні в змісті, ні в методах); рівна одиниці, коли поняття тотожні (збігаються повністю), набуває значень від нуля до одиниці, коли поняття сумісні (наприклад: вода та рідина).

Відомий досвід побудови підручника з інтегрованим змістом (наприклад, Т. Ремех: Інтегративний зміст підручника з курсу «Людина і світ»), де підручник розглядається як засіб реалізації змісту курсу уможлиблює засвоєння провідних світоглядних ідей, положень, що складають основу системи світорозуміння, визначають ставлення людини до природи, суспільства, самої себе; усвідомлення учнями фундаментальної єдності у системі людина – природа – суспільство – Земля, формування громадянсько-національної компетентності й ціннісних орієнтирів, що відповідають новим умовам соціального буття; виховання світоглядної толерантності; розвиток критичного мислення учнів [6, с. 231].

У реалізації функцій у структурі підручника ми виділяємо окремо ідею домінуючої функції та обираємо нею інтегруючу функцію підручника.

Базовими підходами до структурування фундаментальних знань в інтегративному підручнику є структурний, системний, діяльнісний, комунікативний, синергетичний та диференційований. Такий підручник відіграє роль найповнішого джерела інформації й містить увесь програмний матеріал, взаємодія елементів підручника передбачає два зрізи: вертикальний (підручник з його типологічною та індивідуальною особливістю) та горизонтальний (складається з різних видів навчального матеріалу).

Загальні вимоги до підручника ми диференціювали за такими групами: а) вимоги до цілей, змісту та структури підручника; б) психолого-педагогічні вимоги; в) методичні вимоги.

До основних функцій інтегративного підручника віднесено такі: інформаційну, розвивальну, комунікативну, мотиваційну, орієнтаційну, систематизуючу, формувальну, трансформаційну, виховну, управлінську, організаційну, самонавчання, контролюючу, інструктивну тощо.

Провідною ідеєю у визначенні сутності інтегративного підручника є те, що інтеграція в побудові підручника є наскрізною й багатоаспектною. Іншими словами, інтеграція стосується не лише змісту підручника, але усіх його функцій і структурних елементів. Властиво, що такий підручник є етапом розвитку навчального комплексу, але цей комплекс, будучи інтегративним, має характерною ознакою єдність та органічне поєднання усіх структурних елементів та утворює систему. Інтегративний підручник є системою – така основна методологічна позиція теорії інтегративного підручника [2, с. 63].

Принципами структурування змісту інтегративного підручника є принципи рівності та посиленості змісту інтегративного підручника; доповнювальності (використання електронних засобів навчання); ефективності (застосування інтегративного підходу з метою досягнення очікуваного результату навчання з мінімальними зусиллями та мінімальними затратами навчального часу); інваріантності «ядра» та варіативності «оболонки» інтегративного підручника; координації функцій; оптимізації (структурування знань та формування на цій основі навчальних курсів).

Таким чином, інтеграція фундаментальних знань в освітньому процесі дозволяє усунути ряд його недоліків: недостатню мотивацію вивчення фундаментальних дисциплін, дублювання та різний підхід до трактування спорідненого навчального матеріалу, несинхронність вивчення окремих тем, порушення наступності у викладанні фундаментальних дисциплін тощо. Саме інтегративні чинники спроможні регулювати в структурі інтегративного підручника співвідношення різномірних знань та забезпечити їхню сумісність; повноти змісту; професійного спрямування навчального матеріалу.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в розробці структури та змісту інтегративного підручника фундаментальних знань для підготовки фахівців за групами спеціальностей.

Література:

1. Дутка Г. Я. Методологічні основи фундаменталізації математичної підготовки економістів. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2011. № 20(231), частина 2. С. 102–110.
2. Ключковська І. М. Інтегративний підручник з української мови як іноземної: сутність, проблеми, перспективи. *Педагогічний альманах: зб. наук. праць*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Вип. 33. С. 59-64.
3. Козловська І. М. Формування професійного мислення майбутнього фахівця: інтегративно-компетентнісний підхід: навчально-методичний посібник. К.: Педагогічна думка, 2013. 128 с.
4. Козловська І. М., Собко Я. М., Стечкевич О. О., Дубницька О. М., Якимович Т. Д. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі інтегративного підходу: методичні рекомендації. Львів: СПОЛОМ, 2012. 64 с.
5. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. 292 с.
6. Ремех Т. О. Інтегративний зміст підручника з курсу «Людина і світ». *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць*. К.: Педагогічна думка, 2014. Вип. 14. С. 225–231.
7. Якимович Т., Козловська І. Методологічні аспекти інтегративного підходу до формування фундаментальних знань. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць*. Київ – Львів – Бережани – Гомель, 2018. Вип. 3. С. 17–21.

Kliuchkovska I. M., Kozlovska I. M., Yakymovych T. D.

MODERN TEXTBOOK AS AN INTEGRATION TOOL OF FUNDAMENTAL KNOWLEDGE

The article is devoted to the problem of integration of fundamental knowledge in institutions of higher education. The methodological aspects of the formation of fundamental knowledge have been substantiated. An integrated approach to the learning process differs from other approaches in the fact that the establishment of links between various types of knowledge should not be based on the reformation of existing curricula and programs, but by means of didactic substantiation and transformation of real connections between concepts, phenomena, science, etc. Integration contributes to overcoming of fundamental knowledge diversity, largely eliminates the inability to use new knowledge, and can lead to a significant reduction in the total volume of professional education through the simplification of curricula.

The theoretical and methodological fundamentals of an integrative textbook creation have been substantiated. It has been shown that such textbook plays the role of the ultimate source of information. The leading idea in determining the essence of the integrative textbook is the fact that the integration into the textbook creation is comprehensive and multifaceted. In other words, integration deals not only with the content of the textbook, but all its functions and structural elements. The following main functions of the integrative textbook have been distinguished: informative, developmental, communicative, motivational, systematic. Principles of the integrative textbook content structuring have been developed. Such approaches as structural, system, activity, communicative, synergetic and differential are basic in structuring of fundamental knowledge in the integrative textbook. The following conclusion has been made: the use of the integrative approach for structuring of fundamental knowledge and their representation in the integrative textbook allows the educational process level increasing and improves the quality of knowledge acquisition.

Key words: integrative textbook, educational process, fundamental knowledge, integrative approach, structuring of knowledge, integration of knowledge.

Дата надходження статті: «18» квітня 2019 р.